

תפארת ראדזין

יוצא לאור על ידי מרכז מוסדות חסידי ראדזין בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ב"ה גיליון פנינים לחג הפסח תשפ"ה

ערב פסח שחל בשבת (1) שבת הגדול (2) פנינים לחג הפסח (4)

ערב פסח שחל בשבת

בגמרא מבואר¹, כי פסח ראשון שעשו ישראל במדבר לאחר הקמת המשכן בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים, **ערב פסח של אותה השנה חל בשבת**, ואז נאמרה להם פרשת הפסח בלשון **"וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ"**! כשתיבת **'במועדו'** רומזת על כך שיקריבו את הפסח **במועדו** למרות שהוא חל ביום השבת, היינו שהקרבת הפסח דוחה את השבת.

אומר על כך מרן הגאון הקדוש בעל **"אורחות חיים"**, שאז נתגלה להם לישראל לראשונה מפי הגבורה, כי 'קביעת המועדות' שנעשית בידי ישראל עומדת במדרגה עליונה כזו, שהיא משתווה במקור קדושתה אל יום השבת, הקבועה ועומדת בבריאה מששת ימי בראשית, וקדושתה באה לו מידי יוצר כל בעצמו!

שהרי הקרבת 'קרבן פסח' נעשית בערב פסח מכוח קדושת המועדות שקודשו בידי ישראל, ולמרות זאת היא נמצאת בדרגת קדושה כזאת שבכוחה לדחות בפעולותיה את קדושת יום השבת, והשבת נדחית היא מפני המלאכות שבה! אות יש בכך שקדושת הפסח, אף שמכוח קידוש ישראל את המועדות היא באה, דהיינו מכוח 'קידוש החודש', מכל מקום יש בכוח קדושה זו שמקדשים ישראל את המועדות לדחות בעטייה את **קדושת השבת**, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בהקרבת קרבן הפסח שנעשית בערב פסח שחל להיות בשבת.

ומכאן שבהירות קידוש ישראל את המועדות, עומדת במדרגה שווה עם קדושת השבת שקבועה וקיימת מששת ימי בראשית, מבחינת כוח דחיית

¹ שבת פז, ב; פסחים טו, א.

² במדבר ט, ב.

השבת שבה. וזה מראה על **עוצם כוח קדושת ישראל, שקדושת המועדות דוחה את השבת.**

[סוד ישרים, שבת הגדול שחל בערב פסח]

מוסיף מרן בעל "אורחות חיים":

דבר זה בעצמו, שקדושת המועדות המקודשים מידי ישראל משתווה לקדושת השבת שקבועה וקיימת מששת ימי בראשית – התברר להם לישראל בעצם חלות יום טוב פסח הראשון שעשו במדבר, ביום ראשון שלמחרת השבת, כאמור.

שכן עצם חלות יום טוב הראשון של פסח באחד בשבת, כאשר יום טוב ושבת מגיעים בצמידות **מבלי הפסק ביניהם**, עובדה זו עצמה יש בה כדי להעיד, שכוח קדושת יום טוב ניזון מן קדושת השבת שהיא מקור הקדושה, ומכוחה מקדשים ישראל את המועדות ומביאים להתפשטות קדושת השבת על המועדות³.

ולכן היה 'מתאחד' יום חג הפסח הראשון עם יום השבת שלפניו, כדי להורות בכך על גודל כוח הקרבת הפסח, **שעל ידה מתעלה כל כוח תפיסת ישראל** בקדושתם, עד שיעמוד במדרגה שווה עם קדושת השבת הקבועה בבריאה מצדו יתברך – כמבואר.

[סוד ישרים, שם]

בגמרא⁴ מסופר, כי הלכה זו שפסח דוחה את השבת, נעלמה מבני בתירה ששימשו בזמנם כנשיאים בישראל, ולא ידעו איך לנהוג בפסח ההוא שחל בשבת. עד שבא הלל הבבלי והחזירה, והורה שקרבן הפסח דוחה את השבת. כאשר בתחילה ניסה הלל בכוחו הגדול להביא להם לימודים שונים המורים על כך, ואלה נדחו כולם על ידי בני בתירה, עד שלבסוף הצליח להוכיח להם הלכה זאת, והושיבו את הלל לנשיא עליהם. **ובירושלמי⁵** מקשה, הכיצד יתכן

³ להעיר, שבימינו שמקדשים החודש על פי חשבון הלוח, נדירים המקרים שערב פסח חל בהם להיות בשבת, וכנראה שאף בזמן שקידשו את החודש על פי הראייה, היה הדבר נדיר יחסית. בוודאי ראויה לציון היא העובדה, כי קביעות כזו חלה תיקף בשנה השנית שעשו בני ישראל את הפסח לאחר צאתם ממצרים, כמבואר.

⁴ פסחים 10, א.

⁵ בפסחים, בפרק אלה דברים.

כי הלכה כזאת נשתכחה מישראל בזמן מן הזמנים, והלוא אין לך שתי שביעיות שלא יחול בה ערב פסח להיות בשבת?? ומה עשו עד כה! מתרץ הירושלמי, ששכחה זו התגלגלה ממרומים, כדי לתת גדולה להלל, **עד כאן**.

שואל-מקשה מרן אדמו"ר רבי **גרשון חנוך העניך** זצ"ל בעל '**אורחות חיים**': הלוא קושיית הירושלמי עדיין לא מיושבת כהלכה, כי סוף כל סוף הכיצד לא ידעו בני בתירה מן הלכה זו שנהוגה וחוזרת במשך כל כמה שנים?? מה גם שלימוד הגמרא מן הפסוק '**וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ**'⁶ שנאמר בשנה השנית במדבר, בהכרח כלפי ערב פסח שחל להיות בשבת אמור, כפי סדר הקביעות שחל הפסח באותה השנה?⁷ ואיך מתיישבים בזאת הדברים.

מבאר מרן "**אורחות חיים**" זי"ע בפנימיות העניין:

לאמתו של דבר, ידעו גם ידעו בני בתירה כי הפסח הינו דוחה את השבת, כאמור. אלא שסבורים היו לומר, כי בשנה כזו שערב פסח חל בה להיות בשבת, צריכים כל ישראל להסתפק **בקורבן אחד** בלבד שיקרב עבור **כלל הציבור**, כדוגמת קרבן תמיד שהינו קרבן ציבור ודוחה את השבת כנלמד מהכתובים. והדבר אפשרי לפי שיטת רבי נתן בגמרא⁸, שסובר כי יוצאים כל ישראל בפסח אחד כנדרש מן הכתוב "**וַיִּשְׁחָטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל**"⁹ והוא שואל, וכי כל הקהל שוחטים, והלוא אין שוחט אלא אחד?? אלא מלמד שכל ישראל יוצאים בפסח אחד¹⁰ (=ע"כ). קורבן שכזה הבא עבור **כלל הציבור**, בכוחו לעמוד בדרגה שווה עם השבת ולדחות אותה, אבל לא קורבנו של כל יחיד! והיו ישראל שבאותו הדור מצירים לאמור, שמא אפשר בכל זאת שנקריב הפסח כבכל שנה, כשכל אחד מביא פסחו?? עד שבא הלל הבבלי וגילה את אונסם, כי אכן כל יחיד ויחיד שבישראל, קרבן פסח שלו דוחה את השבת.

ומדוע התגלגל לימוד זה על ידי **הלל הבבלי** דווקא, וכיצד לא ידעו מכך דבר במשך כל אותן השנים הרבות שחלפו עד כה?! על כך משיב הירושלמי, כדי לתת גדולה להלל.

פירוש הדבר לדעת רבנו, שלימוד כזה שבו כל יחיד יש בכוח קורבן הפסח שלו לדחות את השבת, זאת יכול להגיע רק באמצעות **הלל** שבא **מזרע דוד**

⁶ במדבר ט, ב.

⁷ ראה לעיל ציון 1.

⁸ פסחים עח, ב.

⁹ שמות יב, ו.

¹⁰ להלכה אין אומרים כן, והפסוק האמור נדרש "מכאן ששלוחו של אדם כמותו" (רש"י על התורה, שם).

ומשבט יהודה¹¹, שאודותיו נאמר בכתוב "לא־יסור שֶׁבֶט מִיְהוּדָה"¹², הוא האיש הנבחר ממרומים שיש בכוחו לחדש ולהמשיך הלכה כזו בישראל, מכיוון שכוחו של **שבט יהודה** גדול הינו כגון דא שיכול הוא בעוצם בהירותו לגלות כזאת בישראל, כיצד יש בכוח כל יחיד בישראל להיות קורבנו במדרגה שווה עם יום השבת גופו, שקדושתו קבועה וקיימת מששת ימי בראשית וקודשה על ידי הבורא בעצמו! ולדחות מכוח זאת את יום השבת.

ואלו **בני בתירא**, ששורשם כידוע **משבט אפרים**¹³ הנמשך משבט **יוסף**, הם בדרגת הנהגתם לא עמדו בגודל בהירות שכזו, שיוכלו לחדש ולהביא לעולם גילוי כזה ולפיו בכוח כל יחיד ולא רק בכוח הציבור כולו, להעמיד את קורבנו בדרגה שווה עם יום השבת. מכיוון שלפי סדר הנהגת **יוסף** כוח כזה ניתן רק לכלל ולא לכל יחיד ויחיד! אי לכן, לא היה בכוחם להביא הלכה כזו לעולם. ולכך חודשה ההלכה בישראל וגולגלה מכוחו של **הלל הבבלי** דווקא שחותר **משבט יהודה** כאמור. וזוהי כוונת הירושלמי באומרו "לתת גדולה להלל".

(סוד ישרים, שבת הגדול, אות י)

*

"שבת הגדול"

מהיכן זכתה שבת זו שלפני חג הפסח לכינויה המיוחד "שבת הגדול"?

אומר על כך רבנו "מי השלוח":

בסמוך לצאת בני ישראל ממצרים, הצטוו הם במצווה הראשונה שניתנה להם כאומה קדושה, הלוא היא מצוות קידוש החודש "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" – מצווה המהווה 'בסיס' לקביעת מועדי ישראל. עד לנקודת זמן זו, קיימת הייתה בעולם קדושה אחת בלבד שהיא קדושת 'יום השבת', שימיה כימות עולם ואשר התקדשה מפי הבורא יתברך כבר בששת ימי בראשית כמאמר הכתוב¹⁴ "וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיְקַדְּשֵׁהוּ אֹתוֹ!"

ולכאורה יש להבין:

קדושת מועדים אלה, המתקדשות כאמור מידי ישראל באמצעות "קביעת החודש" שנעשית על ידם – מהיכן יונקת קדושה זו, ומאין מוקנה לה כוחה

¹¹ מדרש רבה, יחי, על הפסוק 'לא יסור שבט מיהודה': מצאו מגילת יוחסים בירושלים, וכתוב בו הלל מדוד.
¹² בראשית מט, י. רבות מדובר בספרי איזביצא אודות כוחו המיוחד של שבט יהודה מול שבט יוסף. ואכמ"ל.

¹³ סנהדרין צב, ב.

¹⁴ בראשית ב, ג.

הנשגב? הלוא כל קדושה שנקבעת בעולם, זקוקה בהכרח למקור עליון גבוה שממנה תהא נובעת??

התשובה היא:

קדושת המועדים כולן, נמשכת ובאה מן קדושתה הגדולה והנשגבה של 'יום השבת' ש"היא מקור הברכה" וקדושתה הינה קבועה בעולם בבריאה. קדושת השבת מתפשטת בזאת על פני ימי החול וששת ימי המעשה, ובכך מקדשת את כל המועדים והימים טובים אשר חלים בימים הללו, לפי סדר קביעותן של ישראל (=ולפיכך מכונה הינו יום השבת "תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ").

כיצד? אומר רבנו "מי השלוח":

מועד הראשון שניתן להם לישראל, היה כידוע "חג הפסח" אשר נקבע ביום חמשה עשר לחודש ניסן כמאמר "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים"¹⁵. אי לכך, היה זה יום השבת שקדם לחג הפסח הראשון, אשר ממנו התפשטה והופיעה "קדושת המועדים" על עם ישראל.

באותה שבת מיוחדת שבתולדות דברי הימים, אשר קדמה כאמור "לפסח מצרים", התחוללה לראשונה מימות עולם 'התפשטות' מן קדושת שבת קודש עתיקת-יומין זו, שהלכה והתרחבה אל 'מעבר' ליומה, עד שמכוחה הואצלו 'שישה' קדושות חדשות ונפלאות לעם ישראל (=ששה כנגד ששת ימי המעשה) שמסתכמות בששת מקראי קודש הללו שמפורשות בתורה.

החשבון הינו – כדלהלן:

ימי ראשון ושני – כנגד שני מועדי הקודש ראש השנה ויום הכפורים.

ימי שלישי ורביעי – כנגד שני הרגלים, חג העצרת וחג הסוכות.

יום חמישי – כנגד חג המצות (שחל כידוע במצרים ביום ה' בשבת¹⁶).

יום השישי – כנגד חג שמיני עצרת.

הרי לנו בסך הכול ששה 'מועדי ישראל', אשר התקדשו והושפעו משגב מקור קדושתה של יום השבת!

¹⁵ שמות יב, ב.

¹⁶ שבת פז, ב.

6

אי לכן – מנהיר מרן בעל "מי השלוח" – מתייחדת היא שבת קודש זו שלפני הפסח בכינויה לדורות בשם "שבת הגדול"! שכן משגב ורוממות קדושתה אשר 'גדלה' והתפשטה כאמור כ'נהר של חסד', התעלו מאוד בני ישראל וזכו לשגיבות כוחם של מועדי הקודש, אשר ראשון במעלה להם הינו 'חג הפסח' המתנשא כעטרה לראש כלל המועדים כמאמר הפייט **"בְּרֹאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נִשְׂאֵת פֶּסַח"¹⁷!**

(מי השלוח)

פנינים לחג הפסח

לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יּוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ...¹⁸

"יְמֵי חַיֶּיךָ" – הַיָּמִים, "כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" – הַלֵּילוֹת!

[הגדה של פסח]

מאיר רבנו בעל **"בית יעקב"** מאיזביצא:

גאולת ישראל שבכל דור ודור, באה לעולם בשני אופנים: באופן של **"יום"**, ובאופן של **"לילה"**.

שכן ישנם מצבים שבהם ישראל לפי גודל מעלתם, הינם ראויים לגאולה על שום מעשיהם הטובים הנאים והמאירים, ובזכותם ראויים ישראל שייחלצו משעבוד לגאולה ומאפלה לאורה. זוהי גאולה שהיא מגיעה לישראל בבחינת **"יום"**.

לעומת זאת ישנם מצבים שבהם אין ישראל ראויים לגאולה, והשטן עומד ומקטרג עליהם בעת צרתם, לפי שיש במעשיהם עניינים בלתי נאים על הגוון החיצוני שלהם, הלכך יש קושי עליון לגאלם לעת שכוו. מה עושה הקב"ה?? הבוחן ליבות וכליות, שמכיר פנימיותם של ישראל, אינו מביט אל 'חיצוניות' מעשיהם שאינה מטוהרה, אלא מבין ומביט אל פנימיותם של ישראל שהיא טהורה וזכה מכוח קדושת האבות, ורק נסיבות הגלות הקשות הכהו את רוחם, ובזכות כך הוא גואלם ומושיעם. גאולה כזו היא נקראת בחינת **"לילה"**, שכן למרות 'חשכת ליל' שבה נתונים ישראל במעשיהם כשאין נגלית בה מעלתם

¹⁷ בפיוט 'ואמרתם זבח פסח'.

¹⁸ דברים טז, ג. וראה רש"י, שם: **'למען תזכר על ידי אכילת הפסח והמצה, את יום צאתך'** (ע"כ).

האמיתית, הקב"ה מושיעם בעת צרה על שום מעלתם הפנימית, שבשלה ראויים לגאולה.

גאולה ממין זה, הייתה נחלת בני ישראל בעת יציאת מצרים. שכן בידוע כי בני ישראל במצרים שקועים היו לדאבון לב במ"ט שערי טומאה, עד ששרו של מצרים היה מקטרג כנגדם בטענת "הללו והללו עובדי זרה הם!" אף על פי כן ריחם עליהם ה' אלוקי אבותיהם והוציאם מבית עבדים וגאלם לחירות עולם. זאת, לפי שגלוי לפני השם יתברך מכאובי ליבם של ישראל בבחינת **"וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּדַע אֱלֹהִים"**¹⁹! היינו שמכיר בפנימיותם הטהורה, לעומת שבע תועבות שבליבם של מצריים, שאף כאשר מעשיהם מצוחצחים כלפי חוץ, אבל בעמקי ליבם פנימה רעים ומושחתים הם.

גאולת מצרים זו, מהווה 'בניין אב' לגאולות ישראל במשך כל שנות גלותם הארוכה, בעת שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה מצילנו מידם.

[הגדה ספר הזמנים, הוספות ד']

באופן דומה מסביר רבנו הקדוש **"אורחות חיים"** זי"ע את מאמרו של רבי אלעזר בן עזריה בהגדה: **"אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה, הָרִי אֲנִי כֶּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאת מִצְרַיִם בְּלִילֹת, עַד שֶׁדִּרְשָׁה בֶּן־זֹמָא, שְׁנֶאֱמַר..."** ולכאורה, במה נעוץ היה הקושי הגדול מצד רבי אלעזר בן עזריה, בניצוח דעת החכמים כדי **"שֶׁתֹּאמַר יְצִיאת מִצְרַיִם בְּלִילֹת"??**

אכן – מאיר מרן בעל **"אורחות חיים"** – הבדל שבין **"יום"** ובין **"לילה"** לעניין זה, מתבטא בכך שבעוד מידת **"יום"** באה הודות לפועלו וזכויותיו של אדם בבחינת **"יֵצֵא אָדָם לַפֶּעַל וְלַעֲבֹדָתוֹ עַד־עֶרֶב"**²⁰, הרי מידת **"לילה"** לעומתה היינו כשאין לאדם מצד עבודתו העצמית חלק באור הנופל בחלקו, אשר מגיע אליו מעבר לתפיסת דעתו וממעל להשגתו. ישועה כזאת שמגיעה לאדם למעלה מבחינת דעתו, הינה בבחינת **"לילה"** ומנוגדת לישועה של בחינת **"יום"** שהיא ישועה שמאירה לעיני אדם בהכרתו כאשר זכאי הוא לישועה זו.

¹⁹ שמות ב, כה.

²⁰ תהלים קד, כג.

וזהו שהזכיר רבי אלעזר בן עזריה: **"הרי אני כבן.. ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות"**, היינו: לא זכיתי שתהא לי 'השגה וקניין' בגאולת לילה זו, שמגיעה ממקום שהינו למעלה מתפיסת אדם, ואם כך, מה מקום יש לאדם לחוג גאולה כזו שאין לו בה חלק ונחלה כפי תפיסת דעתו?? **"ער שדרשה בן-זומא"** היינו: בן-זומא גילה את העומק שבדבר, שגאולה זו הגיעה מחלק ונחלת ישראל שנובעת מצד פנימיות נפשם, הלכך ראוייה היא שפיר שתיאמר גם מצד האדם.

[סוד ישרים לפסח, ו]

*

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן

מהו לשון **"אין מפטירין אחר הפסח"**? ומדוע אין נאמר בפשטות **"אין אוכלים.."**?

דרש אדמו"ר בעל **"אורחות חיים"** זצ"ל **מראדזין** – משמו של זקנו הקדוש אדמו"ר בעל **"מי השלוח"** מאיזביצא:

עניין **"מפטירין אחר הפסח"** היינו, שאין שואלים ומהרהרים אחר עניין גאולת מצרים, שבמהלכה בחר ה' בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון.

שכן כבר בעת יציאת מצרים מצינו שהיה שרו של מצרים מקטרג כנגד עם ישראל, באמרו: **"הללו עובדי זרה, והללו עובדי עבודה זרה – מה השתנו אלו מאלו?"**! אלא שהשם יתברך לא שת ליבו כלל לדברי שרו של מצרים, ובחר בישראל ממקום עמוק ופנימי, מכוח זאת שישראל קדמו לבריאת העולם כמאמר הכתוב **"קדש ישראל לה' ראשית תבואתה"**²¹, והינם מנושאים למעלה מן תפיסת הבריאה – הלכך אין כאן מקום לשאלות וקטרוגים למיניהם, ודינם להיגאל לחירות עולם.

וזהו שרומזו לנו בדבריו בעל-ההגדה: **"אין מפטירין אחר הפסח"** – שאין שואלים וחוקרים כלל אחר גאולת מצרים זו **"אפיקו מן"**?? היינו: מכוח מה זכו בני ישראל ביציאת מצרים זו **שהפיקם** והוציאם הקב"ה לישראל ממצרים, ובחר בנו מכל לשון וקדשנו במצוותיו?? והטעם שאין שואלים, לפי שאלה הן שאלות נשגבות שענינן למעלה מתפיסת הבריאה, כשם שישראל בעצמן

²¹ ירמיה ב, ג.

שגבו מתפיסת הבריאה וקדמו במעלתם לבריאת העולם, ולכן אין מפטירים בשאלות אלה.

[סוד ישרים, ו]

הקרבת קרבן פסח

**אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא.. פִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ, רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־
קָרְבוֹ (יב, ט)**

ראשו על כרעיו. צולחו כולו כאחד עם ראשו ועם קרבו, ובני מעיו נותן לתוכו.. כמות שהן, כל בשרו משלם. (רש"י)

מה הטעם לכך שהפסח נצלה כאחד **'ראשו על כרעיו ועל קרבו'** שלא כשאר כל הקורבנות שאין קפידה בכך??

אומר על כך רבנו בעל **'בית יעקב'** רעיון מקורי:

על הפסוק²² **'או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי.. פכל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך'** אומרים לנו חז"ל, כרועה השומט עובר ממעי בהמה. **פירוש הדבר**, שישראל במצרים היו בלועים ומוקפים לגמרי באומת מצרים ולא הייתה בהם כל חיות עצמית בלתי ממצרים, כדוגמת עובר הנתון במעי אימו שהוא חי וניזון מאימו. כך ישראל, בשעה שבא הקב"ה לגאלם, היה זה כרועה השומט עובר ממעי הבהמה, כן היו ישראל נשמטים מאומת מצרים ונולדים כעובר היוצא לאוויר העולם. וזהו נס גדול מאוד.

והנה אמרו חז"ל בגמרא²³ על הוולד במעי אימו **"למה הוא דומה? לפנקס שמקופל ומונח ידיו על שני צדעיו, ושני אציליו על שני ארכובותיו.. וראשו מונח לו בין ברכיו.. ואוכל ממה שאימו אוכלת.."** (=ע"כ). הרי, שתנוחת העובר במעי אימו הינה כדוגמת פנקס כפול שראשו מונח בין שני ברכיו, וזהו ממש כדוגמת 'קרבן פסח' הנצלה **'ראשו על כרעיו ועל קרבו'**! תנוחת צלייה זו בקורבן הפסח, באה אפוא להזכיר לנו מצבם של ישראל בגלות מצרים, בעת שבא הקב"ה ברחמיו וברוב חסדיו והוציא את בני ישראל מתוכם לחירות עולם. וזהו הטעם לכך שקורבן הפסח נצלה **'ראשו על כרעיו ועל קרבו'**.

(**בית יעקב**, פרשת בא, עניין מד)

²² דברים ד, לד.

²³ נדה ל, ב.

**פֶּסַח שְׁהִיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזֶמֶן שְׁבִית-הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיָּם, עַל-
שׁוֹם-מָה? עַל-שׁוֹם שְׁפֶסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ
בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִמְרָתָם זִבְח־פֶּסַח הוּא לָהּ, אֲשֶׁר פֶּסַח עַל-
בְּתֵי-בְנֵי-יִשְׂרָאֵל!..**

מהי השאלה כאן, ומה תשובה באה בזאת, בהבאת מאמר מפורש שבכתוב?
מאיר מרן בעל "אורחות חיים" זי"ע, בספר "סוד ישרים":

קרבן "הפסח" הינו כידוע שונה מאד בהלכותיו מכל קורבנות המקדש. הדבר
בא לידי ביטוי בכמה דרכים: הן בזמן הבאתו והקרבתו – "וּשְׁחָטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל
עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבָיִם"²⁴, בניגוד לשאר קורבנות יחיד הקרבים לאורך כל
שעות היממה. והן במשך זמן אכילתו "וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה... וְכָכָה
תֹּאכְלוּ אֹתוֹ... וְאָכְלָתֶם אֹתוֹ בַּחֲפֹזִין"²⁵! כל זאת, בשונה מן שאר הקורבנות
כדוגמת 'קרבן שלמים' שהינו נאכל לשני ימים ולילה אחד, או 'קרבן תודה'
שנאכל במשך יום ולילה עד חצות. ואילו 'קרבן פסח', זמן אכילתו הינו מוגבל
מאוד: רק בלילה, ורק עד חצות בלבד! כמאמר המשנה²⁶ "הַפֶּסַח אֵינוֹ נֹאכָל
אַלָּא בַּלַּיְלָה, וְאֵינוֹ נֹאכָל אֶלָּא עַד-חֲצוֹת..."

מהו פשר ייחודיות זו שבשחיטת ואכילת קרבן פסח, לעומת שאר הקורבנות??
התשובה לכך מתומצתת במאמר הכתוב²⁷:

**"וְאִמְרָתָם זִבְח־פֶּסַח הוּא לָהּ, אֲשֶׁר פֶּסַח עַל-בְּתֵי-בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם.. וְאֵת-
בְּתֵינוּ הִצִּיל",** לאמור:

הצלת ישראל ממצרים הגיעה לישראל באורח "קפיצה ודילוג", היינו שבורא
עולם ברחמיו וברוב חסדיו 'פסח' ודילג על הסדר הרגיל שלפיו בני ישראל
היו אמורים להשתחרר ולצאת ממצרים רק אחר מלאות ארבע מאות שנה
מתחילת שעבודם כמאמר הכתוב "וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה"²⁸,

²⁴ שמות יב, ו.

²⁵ שמות יב ח, ושם, יא.

²⁶ זבחים בפרק 'איזה מקומן'.

²⁷ שמות יב, כז.

²⁸ בראשית טו, יג.

או לפחות בעת שהיו נעשים ראויים לגאולה מצד עצמם – ואלו פה זכו ישראל ליציאה מהירה ומזורזת, בטרם ראויים היו לכך ובניגוד גמור לכללים.

לפיכך, אף עבודת הקרבת 'קרבן פסח' שהצטוונו בה לציון גאולה זו, בני ישראל מצווים לעשותה באופן של 'קפיצה ודילוג', כדרך 'יציאת מצרים' גופה שבה זכו ישראל באורח פתע להארת השכינה, עד שבבת אחת נותקו כבלי השעבוד מידיהם ויצאו ממצרים מבלי יכולת להתמהמה **"וְגַם-צֵדָה לֹא-עָשׂוּ לָהֶם"**²⁹, לאחר שהיו אז בבחינת **"לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה"**³⁰. כך ישראל בעבודות קרבן הפסח, מראים הם סממני זריזות בעצם שחיטת הקורבן בשעות 'בין הערביים' בנטות צללי ערב דווקא, וכן באכילת הקורבן שנעשית בחיפזון ובשעות ערב המוקדמות תוך הגבלת משך האכילה עד חצות כמאמר הכתוב **"וְאִכַּלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפְזוֹן"**³¹.

הדבר בא לקבוע בליבנו ולהורות לנו, כי ישראל קדושים, משאך מכירים הם ברצון מפורש מצד השם יתברך, שוב אין הם עורכים 'חשבונות' כלשהם בנפשם, אלא מדלגים תיכף בזריזות ושמחה, למילוי חפץ צורם ורצון קונם.

[**'סוד ישרים' לליל פסח**, אות כה]

מוסיף על כך רבנו הקדוש בעל **"אורחות חיים"**:

בה במידה, מורה אף אכילת **"מצה זו"** על 'סדר עבודה' דומה.

שכן, מהו המבדיל המרכזי שבין תהליך הכנת 'חמץ' – לתהליך הדומה של אפיית 'מצה'?

המבדיל העיקרי הינו כמובן באופן 'ההכנה'. שכן בעוד שמאפה 'חמץ' הכנתו משתלשלת דרך שלבים סדורים, היינו: קמח ומים ההופכים לעיסה, כאשר העיסה נילושה באופן יסודי, והיא תופחת והולכת עד שהיא מקבלת לבסוף את צורתה וממדיה הטבעיים. לאחר מכן מוכנס הבצק לתנור, וכך יוצאת היא הפת כלולה בהדרה ואפויה היטב.

בניגוד גמור לכל זאת הינו תהליך הכנת ה'מצה', שבו הקמח והמים מתערבלים במהירות הבזק, הבצק נילוש בזריזות שיא מבלי שימת לב

²⁹ שמות יב, לט.

³⁰ ירמיה ב, ב.

³¹ שמות יב, יא.

לפרטים, והמצה מושלכת הישר לתנור, עד שכמעט אין מקום בו לפעולת אדם מעבר למעט ההכרחי.

ללמדך, שבעת שישראל מכירים בדעתם את רצון הבורא, אין הם עורכים בעצמם חשבונות כלשהם ואינם מתמהמהים כלל, אלא עוזבים המה כל כוח 'בחירתם' ומדלגים הישר לידי קיום 'רצון הבורא'. על דרך שמצאנו בעת קבלת התורה, כאשר ישראל אמרו 'נעשה ונשמע' והקדימו אמרי פיהם למשמע אוזניהם – ועל כך גדולתם ותפארתם!

תכונה זו נקבעה בנפשות בני ישראל כבר בזמן 'יציאת מצרים', בעת שדילג הקב"ה על כל השלבים וגאלם כמאמר בעל ההגדה **"שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ"**, היינו שלא עבר כאן הבצק תהליך רגיל של עריכה ואפייה **"עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם"** במהלך מהיר ומזורז.

[סוד ישרים, שם]

*

מרור זה שאנו אוכלים, על-שום מה? על-שום שמררו המצרים את-חיי אבותינו במצרים, שנאמר, וימררו את-חיייהם...
דרש מרן אדמו"ר רבנו גרשון חנוך העניך בעל **"אורחות חיים"**:

"מרור" זה שמיררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שימש בתפקיד מרכזי בהבאת הגאולה.

לפי שעיקר גלות מצרים ושקיעתם של ישראל בגלות זו התבטאה בכך, שבני ישראל התרגלו לחיי הגלות ואף התמכרו למנעמי מצרים כמאמר **"זכרנו את-הדגה אשר-נאכל במצרים חנם"**³²! וכן **"בשבתנו על-סיר הבשר, באכלנו לחם לשבע"**³³! אכילה ושתייה לא חסרו להם לישראל במצרים, לצד עבודתם הקשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה. התייחסו ישראל אפוא לשעבודם במצרים 'בטבעיות' כפי מצבם, ולא חשו כל מחסור בנפשם. במצב כזה, בלתי אפשרית הייתה 'גאולה' להם!

³² במדבר י"א, ה.

³³ שמות טז, ג.

רק לאחר שמיררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, עד שמצבם התדרדר והפך להיות לבלי נשוא – הרגישו בני ישראל בנפשם כי "כלו כל הקיצים" והחלו להרים זעקה גדולה למרומים כמאמר הכתוב³⁴ **"וַיֹּאנְחוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה וַיִּזְעְקוּ"**! או אז נפתח הפתח לישועתם כמאמר **"וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל-הָאֱלֹהִים מִן-הָעֶבֶדָה"**!

באופן זה מאיר מרן הקדוש בשם אביו בעל **"בית יעקב"** זי"ע את מאמר חכמינו ז"ל³⁵ **"עבד אינו יכול לברוח ממצרים"**. ולכאורה מה היה בכוחו למנוע מעבד את הבריחה ממצרים, ומדוע דווקא 'עבד' אינו בורח? אלא, **מבאר מרן "בית יעקב"**, אין הכוונה לעבד במובן הפשוט, אלא ל'עבדים ליצרם' ותאוות ליבם. לפי שארץ מצרים זו שטופה בתענוגות הייתה כמאמר הכתוב **"כִּנְיָהּ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם"**³⁶ – הלכך לא היה ביניהם מי שיבקש 'לברוח' ממצרים זו למקום אחר, שכן הרגישו עצמם בנוח שם ולא חפצו כלל להתנסות בחיים כלשהם בארץ אחרת.. נוח היה להם להישאר היכן שהיו וכמות שהם! כה כבולים היו ישראל בכבלי השעבוד הרוחני והנפשי, עד שלא חסרה להם בהרגשתם כלום.

זו הייתה תמצית הרוחנית של "גלות מצרים" שהתנסו בה אבותינו במצרים. אי לכך, דווקא 'מרור' זה שאכף מרירותו עליהם, הוא שהכשיר את ליבם של ישראל לבקשת החירות שלהם, והכין הקרקע ליציאתם משם לחירות עולם.

בדרך זו, מסביר **מרן ז"ל** את ההלכה שנאמרה לגבי אכילת מרור³⁷ **"בלע מרור – לא יצא"**! בניגוד לאכילת מצה, שבה נקבע כי **"בלע מצה יצא"**. ולכאורה מדוע נדרשת **לעיסת** המרור, ואין די בהכנסתה לגוף בדרך 'בליעה'??

אלא שהיא הנותנת: מכיוון שזֶכַר למרור שהננו עושים בליל פסח, תכליתו להדגיש את תפקיד ה'מרור' שבמצרים וחלקו בהבאת הגאולה, הלכך אין די בבליעת המרור גרידא כשאין מרגישים מאומה במרירותו, אלא יש צורך בלעיסתו דווקא בכדי להגיע להרגשת מרירותו בפינו.

[סוד ישרים, עניין כב]

³⁴ שמות ב, כג.

³⁵ מכילתא ריש פרשת בשלח.

³⁶ בראשית יג, י.

³⁷ פסחים קטו, ב.

בגמרא³⁸ מסופר על רב נחמן, שהציב בפני עבדו הנקרא 'דרו' בליל הפסח שאלה כזאת: עבד שרבו מוציאו מעבדות לחירות, ונותן לו במתנה כסף וזהב, מה צריך העבד לומר לאדונו? ענה לו העבד, שצריך הוא העבד להודות לו ולשבחו על כך. בשמעו תשובה זו, נענה רב נחמן: פטרת אותנו מן הצורך לומר 'מה נשתנה'!

נשאלת השאלה, מה חידשה לנו הגמרא בזאת? האם אין הדבר מתבקש מאלינו, עד שצריך היה לשמוע זאת מעבדו? וכיצד נפטר בכך מ'מה נשתנה'?

מסביר זאת מרן אדמו"ר הקדוש בעל **'תפארת יוסף'**:

למעשה ידע רב נחמן היטב את התשובה, ולא זקוק היה לשמוע על כך מעבדו. ואף על פי כן ראה רב נחמן לנכון להציב שאלה זו לפניו, מטעם דלקמן:

בעצם, בעת גלות מצרים, שקועים היו בני ישראל במין גלות עמוקה שכוז, עד שמתחילה לא הרגישו כלל צורך לצאת ממצרים. טוב היה להם שם, כמו שאמרו על הים **'פִּי טוֹב לָנוּ עֲבַד אֶת־מִצְרַיִם, מִמֵּתָנוּ בַּמִּדְבָּר'**! וכן התגעגעו לשפע שהיה מצוי להם במצרים כמאמר **'בְּשִׁבְתָּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר, בְּאֲכָלְנוּ לֶחֶם לֶשֶׁבַע'**! במצב כזה בלתי יתכן היה לגאלם ממצרים, מכיוון שאז לא ראו בכלל צורך להיגאל, ולא היה טעם לגאלם אז. רק לאחר שהחריף הקב"ה את תנאי השעבוד עד כי **'וַיֹּאמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה, וַיִּזְעְקוּ'** – רק במצב זה הוכשר העת לגאלם כמאמר **'וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה'**!

כן הדבר בכל עבד הנתון ברשות אדונו. יש לך עבדים שהתרגלו לחיות חיי עבד ונוח להם בכך, כי אינם צריכים לדאוג לכלום והכול מותר להם כמאמר חז"ל **'עבדא בהפקירא נחא ליה'**! עבד כזה, באם נשאלנו האם חפץ הינו להשתחרר, לא בטוח שהוא יענה על כך בחיוב... ובכל אופן אין הדבר וודאי שישמח על כך. אבל עבד שכבר מרגיש בעצמו טעם של חירות, היינו שהוא מתגעגע להיות בן חורין, עבד כזה הינו בן חורין במהותו ובאם האדון ישחררנו לחופשי, ועוד ייתן בידו מתת כסף, לבטח יהיה אסיר תודה לאדון ויודה לו על כך!

וזהו ששאל רב נחמן לדרו עבדו, באם אדון משחרר את עבדו ונותן לו מתת כסף, מה יאמר על כך העבד? היינו, שרצה לבדוק את עבדו באם הינו 'מבין' בטעמה של חירות, או שמא מעדיף הינו להישאר עבד? ומכיוון ששמע הימנו תשובה שהעבד יודה על כך לאדון, הבין מזאת שהוא כבר מבין ב'חירות' ואף חפץ בה, ממילא בכך עצמו כבר השיג רב נחמן בטוב טעמה של יציאת מצרים

בהיותנו בני חורין. לפיכך אמר על זה **"כבר פטרתנו מלומר 'מה נשתנה' –**
 בהיותך משיג בטעם הגלות והגאולה!

15

(תפארת יוסף, מסכת פסחים דף קט"ז)

ארבע כוסות

בגמרא³⁹ ישנה מחלוקת, אלה מן הכוסות צריכים 'הסיבה' בשתייתם.

לשיטה אחת בגמרא, שני כוסות **ראשונים** צריכים להסיבה, ואלו שני כוסות **אחרונים** אינם צריכים להסיבה. זאת לפי ששני כוסות **הראשונים**, סדר ההגדה שנאמר עליהם הינו כלול ב"עבדות" ו"חירות" גם יחד, שהרי מתחילים בקידוש, עוברים לסדר **'עבדים היינו'** ומסיימים בברכת **'גאלי ישראל'** – הלכך יש מקום להדגיש את החירות שמתרקמת תוך כדי מהלך ההגדה, באופן של הסבה 'בדרך חירות'.

לעומתם שני כוסות **האחרונים**, ש'הגדה' שעליהם נאמרת כבר בתחושת חדווה וחירות מושלמת, בשעה שעסוקים בברכת המזון ובאמירת הלל, ואלו 'עבדות' מצרים שייכת היא לנחלת העבר – והרי מה שהיה כבר היה!

אכן לפי שיטה אחרת בגמרא, יש לנהוג להיפך:

בעת שתיית כוסות **הראשונים** אין להסב, שכן בזמן זה הננו נתונים עדיין תחת רושם סיפור 'העבדות' וטרם טעמנו מטעמה של 'חרות'. רק בעת שתיית כוסות **האחרונים** יש לנהוג להסיבה, שכן אז מצויים אנו בעיצומה של תקופת 'החרות' והננו מרגישים בטוב טעמה, לכך יש לנהוג אז 'דרך חרות'.

מנהיר רבנו הקדוש **"בית יעקב"**:

שני המהלכים נכונים הם מצד עצמם, ולכל אחד ואחד מהם יש מעלה ומגרעת על פני חברו – **כדלקמן**.

הדבר הינו משול בזאת לאדם המצוי במצב של 'רעבון', כאשר מוגש לפניו דבר מאכל והוא אוכלו בתיאבון רב, באותה עת נהנה האדם מן האכילה, לפי שרעבון המפעפע במעיו גורם לו לאכול בתיאבון. לעומת זאת, לאחר שכבר אכל אדם לשובע נפשו ואינו חש רעבון, אין האדם מרגיש עוד 'טעם'

³⁹ פסחים קח, א.

בשביעה, כיוון שמה שהיה כבר היה, ומה לו עתה לשוב אל 'הנושנות' מעת שהרגיש עצמו עדיין רעב??

כמידה זו – כן הדבר לעניין הדגשת 'חירות' שבשתיית הכוסות.

במהלך שתיית שני כוסות הראשונים מעלה יש בהם, שבעת סיפור ה'עבדות' חש האדם רעבון נפשי ל'חירות', וככל שמהלך הגאולה מתקדם תוך כדי סיפור ההגדה, כך חודרת לליבו של המספר הכרת 'החירות' ותחושה מופלאה זו פושטת בקרבו ומחייה את ליבו. מאידך, טרם הגענו אל המנוחה ואל הנחלה, והגאולה עוד לא 'בשילה'. ואלו בחלקה האחרון של ההגדה לעומת זאת, בעת שתיית כוסות האחרונים – כבר הגיע המספר לחירות שלימה, לאחר הכניסה לארץ טובה ורחבה שהנחלת לאבותינו וקבלת התורה. אולם, בתקופה זו כבר 'התיישנה' בקרב האדם תחושת ה'חרות', כדרך תענוג שטעמו מתפוגג עם הזמן, באופן שיש בשניהם מעלה וחסרון מבחינת החירות לכאן ולכאן.

ולהלכה נוקטת הגמרא, על שום כל הצדדים הללו, כי יש להסב בעת שתיית 'כל' הכוסות שביליל הסדר. לפי שבכל סדר וסדר ישנה כאמור בחינה מיוחדת של 'חירות' שאינה נמצאת בסדר האחר, הלכך יש להסב בכולם בדרך 'חירות' המיוחדת להם.

[הגדה, ספר הזמנים]

"כִּי־מִי יֵצֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת "

חג פסח כשר ושמח!

